

Déry Tibor

ELBESZÉLÉS (III)

Három nap múlva, mely alatt láthatóan nagy gondban volt, este, vacsora után bekopogott anyjához, ennek a Nagymező utcára nyíló tágas szobájába, mely szokott bájos s mindig mulatságos rendetlenségével fogadta. – Azért jöttem, hogy megint egyszer elbeszélgessünk, édesanyám – mondta még az ajtóban állva. – A múltkor oly finoman elbeszélgettünk. Nem zavarom? Meséljen nekem a házasságáról... meg édesapámról, oly keveset tudok magukról.

– A házasságunkról? – kérdezte az anya meglepetten, s alig észrevehetően elpirult.
– Az apádról? No miért állsz az ajtóban, fiam? Gyere be, s ülj le!

Tamás kikeresett magának egy széket, melyen nem hevert épp egy kesztyűnyújtó, rajta egy fél kesztyűvel, vagy egy rövid szőrmekabát, vagy egy fellapozott könyv papírkéssel, mellette egy üveg kölnivel, melynek támláján nem volt átvetve egy pongyola, vagy a délelőtt levetett ruha, vagy ülökéjére lebegtetve illatos halomban egy világoskék fésülködőköpeny. Az ablak mellett talált egy támla nélküli, órózsaszín selyemmel kárpitozott alacsony kis széket, mely dologtalanul bámészkodott a levegőbe, ráült, és szétnézett. A szobában semmi sem volt a helyén, s mégis minden oda illett, ahol épp volt. A bútorok is megint másképp álltak, mint amikor utoljára, tán két hete itt járt; anyja minduntalan átrendezte őket, s az új kompozícióban olyan öröme telt, mintha mindannyiszor vadonatújonnal rendezték volna be a szobáját. Az ingóságok folyamatos körforgalmában egyetlen állópontként ő maga sugárzott örökifjú vidámságával s édes kacagásával.

– A házasságunkról beszéljek? Találtál helyet? Hogy jut eszedbe, fiam?

– Meg az apámról – mondta Tamás. – Úgyiszlán semmit sem tudok magukról.

– Már hogyne tudnál – mondta az anya, s elnevette magát. – Huszonkét éve élsz velünk.

– Édesanyám – mondta Tamás –, maguk ugye boldog házasságban élnek?

– Igen, fiam – mondta az asszony komolyan.

– Akkor arról lehet beszélni.

– Édes fiam – mondta az anya –, mindenről lehet beszélni a világon, ha az ember tud hazudni. Csakhogy én nem tudok, mert mindig elszóloom magam.

Tamás elnevette magát. Nézte az anyját, amint apró fehér kezének gyors, kecses mozdulataival a haját igazgatta a tükör előtt: imádnivaló volt. – De ha boldog volt a házasságuk – mondta hirtelen elkomolyodva –, akkor nem kell félnie attól, hogy elszólja magát. Ha... ha az édesapám tényleg boldoggá tette?

– Az apád boldoggá tett – mondta az asszony. – Nem választhattam volna jobban. De minden boldogság csak megalkuvás árán jön létre, édes fiam.

– Aha – mondta Tamás önkéntelenül.

– Szóltál valamit?

– Nem – mondta Tamás.

– A boldogságra születni kell – mondta az anya, s a tükörből rámosolygott fiára. – Énnekem megvan a hozzá való tehetségem.

- Hál' istennek – mondta Tamás. – Hála annak a jó istennek.
– Az apád...
– Azt nem kérdem, hogy édesapám boldog volt-e maga mellett, mert az természetes
– mondta a diák. – Azt szeretném, ha arról beszélne...
– Várj! – mondta az asszony, szembefordult Tamással, és úgy nézett komoly szemmel fiának magas homlokú, nagy, lapos arcára, mely most a rejtett izgalomtól tarkán kifoltosodott. – Ne légy igazságtalan! Nekem velem született tehetségem van a boldogsághoz, mint más nőknek a zongorázáshoz vagy a nyelvtanuláshoz. De apádnál a boldogság nem tehetség, hanem ész és türelem kérdése. – Megnedvesítette ajkát, s kissé ellágyulva újra rámosolygott fiára. – Ha apád boldog volt velem, az elsősorban az ő érdeme. – Nem hiszem – mondta Tamás. – Maga mindig túl szerény, édesanyám.
– Nem hiszed?
– Nem – mondta Tamás.
Az anya kíváncsian, szinte hitetlenkedve nézett az előtte ülő nagydarab fiatal férfira.
– Te azt gondolod, hogy az apádnak nem volt mit elnézzen nekem?
– Azt, szilárdan azt – mondta Tamás.
– S hogy én hibátlan vagyok?
– Hibátlan – mondta Tamás. – Persze nem számítom a köznapi élet apró összeüt-közéseit, melyekben hol az egyik fél fog mellé, hol a másik, ezeket persze kihagyom a számításból.
– Pedig... – mondta az asszony. Hirtelen a szájára ütött, elcacagta magát.
– Most aztán majdnem elszóltam magam – mondta, nagy fényes fekete szemével a fia arcát lesve. – No, nagyot néztél volna! – tette hozzá, s újra nevetni kezdett, apró öklével a száját ütögetve. – Mit faggatod te az embert, mi? Nem vagy te a gyóntató-atyám! – kiáltotta hirtelen bosszúsán, s ezen megint csak nevetnie kellett, s a kacagása oly ragadós volt, hogy Tamás is elröhögte magát.
– Te meg mit nevezsz? – mondta az asszony. – Neked mi nevetnivalód van? – Egy-mással szemben ültek, a fiú az alacsony, támlátlan selyemszéken, az anya a fésülködő-asztala előtt, s úgy nevettek, hogy a kis parfümös kristályüvegek, púderesdobozok, kenőcsös téglék meg-megcsörrentek az asztalon, Tamás alatt ide-oda kopogott a szék. – Magával nem lehet komolyan beszélni, édesanyám – mondta szemrehányón a fiú –, tisztára olyan, mint azok a kuncogós süldő lányok, akikhez egy szót nem lehet szólni, mert rögtön pukkadoznak. De várjon, kérdezni akarok valamit. Az imént azt mondta, hogy a boldogság csak megalkuvás útján érhető el. Emlékszem, egyszer kisfiú koromban, talán nyolcéves lehettem, napokig ki volt sírva a szeme, folyton bezárkózott a szobájába, az étkezésekhez sem jött ki. Akkor mivel bántotta meg az apám?
– Honnét tudod, hogy az apád bántott meg?
– Gondolom.
– Nem gondolod, tudod – mondta az asszony.
– Nem tudom.
– Azt is, hogy mivel bántott meg – mondta az asszony.
– Nem tudom – ismételte Tamás.
– Emlékezzél csak vissza!
– Nem emlékszem – mondta Tamás.

Az asszony ránézett a fiúra. – Most hazudsz – mondta. – Te szaladtál be hozzám sírva a szobámba, hogy a papa birkózik a szobalánnyal, ez meg meg akarja verni a papát, s már leütötte a szemüvegét. A szájad kék volt az izgalomtól, a kezed úgy járt,

mint a nyavalyatörősöknek, azt hittem, elájulsz. Az ilyen gyerekkori emléket nem felejtí el az ember.

– Hazudtam – mondta Tamás nagyon sápadtan. – Nem felejtettem el. Soha nem is fogom elfelejteni. De édesanyám szájából akartam hallani, hogy jól emlékszem-e.

– Minek?

Tamás nem felelt rögtön. – Hogy tudjam, mit tesz az, megalkudni – mondta egy idő múlva.

– Mi van veled, Tamás? – mondta az asszony csodálkozva. – Már megint hazudsz!

A fiú még mindig nagyon sápadt volt. – Igen, megint hazudtam – mondta. – Azért tettem szóvá, mert meg akartam tudni, hogy édesanyám számon tartja-e még ezt a... ezt a sérelmét?

– Már rég megbocsátottam – mondta az anya. – Már rég nevettek rajta. Akkor még nagyon önző és ostoba voltam.

Tamás lesütötte szemét. – S volt még egyéb megbocsátanivalója is?

– Semmi – mondta az asszony gyorsan. – Semmi.

Túl gyorsan mondta, a fiú tovább nézte a cipője orrát, és hallgatott. – Semmi ilyesféle – tette hozzá az asszony, hogy jóvátegye az elhamarkodott választ. – Minek ezeket tovább örölni, fiam? Én még arról is elfelejtkezem, hogy estére kit hívtam meg vacsorára, hát ezt a tizennégy éves régi történetet ne csaptam volna ki rég a lomtárba? A fene bajlódik a múlttal, amikor az embernek amúgy is van mindennap elég új nevetni-, sírnivalója.

Tamás felütötte fejét. – Sírnivalója?

– Ó, édes gyermekem – kiáltotta az asszony –, micsoda egy szörzsálhasogató ronda vénember lesz nemsokára belőled, ha így folytatod. Ha nem magam szültelek volna, el sem hinném, hogy az én fiam vagy.

– Édesapámnak is van egy sérelme – mondta Tamás egy idő múlva még mindig nagyon sápadtan. – Nem szoltam eddig róla, mert bizonyára nem azért mondta el nekem, hogy továbbadjam.

– Micsoda? – kérdezte az asszony látható ijedséggel. Mozgékony, sima kis arcának olyan nyílt játéka volt, hogy még az olyan elfogult, rossz megfigyelő is, mint Tamás, folyékonyan olvasható volna benne. De a fiú annyira el volt foglalva a saját izgalmával, hogy egy pókhálón sem látott volna keresztül. – Micsoda sérelme van apádnak?

– Amikor két éve eltörte a lábát – mondta Tamás –, és négy hónapig feküdnie kellett, s akkor moratórium is volt, édesapámnak elfogyott a készpénze, s Lajos bácsitól kért kölcsön. Lajos bácsi nem adott.

– Ó – mondta az asszony, s Tamás úgy látta, hogy finom kis arca elvörösödik.

– Édesapám akkor azt mondta nekem, hogy Lajos bácsi egy utolsó csirkefogó. Szó szerint így mondta: „utolsó csirkefogó” – ismételte Tamás, egy gyors fürkésző pillantást vetve anyja arcára. – Hogy tízezer korona hozományt ígért volna édesapámnak, amikor megkérte édesanyám kezét, s a mai napig nem adta meg.

– Ó – mondta az asszony. – Ezt mondta?

– Utolsó csirkefogó – ismételte Tamás lassan, mint aki fenéki ki akarja üríteni a szenvedések kelyhét. – Utolsó csirkefogó.

Az anya szégyenkező, kigyúlt arccal maga elé nézett. – A bátyám tényleg ígért velem hozományt – mondta. – De csak azért ígért, mert az apád kért.

– Aha – mondta Tamás.

– Nem... nem volt szép dolog az apádtól – mondta az anya –, nem volt gavallér

dolog, hogy hozományt kért a bátyámtól, aki akkor még kishivatalnok volt, s a fizetéséből tartott el bennünket, özvegy anyánkat meg engem, apádnak pedig akkor már jól menő praxisa volt. Nem volt előkelő dolog.

– Undorító volt – mondta Tamás.

Az anyának könnybe lábadt a szeme. – Pollák egy fillér hozomány nélkül elvett volna, gondolkodás nélkül. Jánosról nem is szólv...

– Miféle János? – kérdezte Tamás.

Az asszony nem felelt rögtön. – Hát Kiss János professzor – mondta egy idő múlva. Tamás lesütötte szemét. – Kiss professzor úr el akarta venni édesanyámat?

– Igen – mondta az asszony.

Tamás nem mert felnézni. – Értem – mondta. – El akarta venni.

– Igen – mondta az asszony.

– És dr. Pollák is?

– Igen – mondta az asszony. – S egyik sem kért hozományt.

– Undorító – mondta Tamás.

Az asszony felkelt, az egyik székhez ment, s a rajta heverő fellapozott könyv alól kihúzott egy kis csipkeszegélyű zsebkendőt, megtörülte a szemét. – Nem volt szép dolog édesapádtól, hogy ezt a régi históriát elpletykázta neked.

– Undorító volt – mondta Tamás.

Az asszony visszaült a helyére. – Jól tetted, hogy eddig nem szóltál róla.

– Mert azt hittem – mondta a diák –, hogy csak pillanatnyi elkeseredésében feledkezett meg ennyire magáról.

– De akkor most meg miért hoztad elő? – mondta az asszony egy idő múlva. – Megharagudtál valamiért az apádra?

– Nem – mondta Tamás.

Az asszony a zsebkendőjével játszott. – Hát remélem is. Mert ez olyan csúnya jellemvonás volna, el sem hinném rólad.

– Nem haragudtam meg – mondta Tamás.

– Akkor meg miért hoztad elő? Két évvel a beszélgetés után?

– Mert tudni akartam, hogy apámnak is van-e megbocsátanivalója édesanyámnak.

– Úgy? – mondta az asszony. – Szóval ez az a jó kis beszélgetés, amiért bejöttél hozzám? Azt hiszem, jobb tetted volna, ha a szobádban maradsz.

Tamás ezúttal, szokásától eltérően, nem sértődött meg, ha egy pillangó szárnyával orron ütötte. Kezét, tarkóját ellepte az izzadság, kissé belapított orra nagy, lapos arcában kékesfehér volt az izgalomtól. – Jól van, ne haragudjék már, édesanyám! – mondta. – Én annyira szeretem és tisztetem magát, hogy mindent meg szeretnék tudni az életéről.

– Te mamlasz – mondta az anya. Szeme alatt, az érzékeny bőrben még érezte a rászikkadt könnyek helyét, de ez a nagy, idétlen kamasz előtte már újra megmosolyogtatta. – Férfi sose legyen kíváncsi a nők múltjára.

– Ezt a közhelyet az udvarlóinak tanácsolhatná – mondta Tamás. – De a fiának?!

– Igazad van – mondta az asszony, s elnevette magát. – De te vagy a hibás, mert soha nálad tüzesebben még nem udvaroltak nekem, te mamlasz. Egyébként miféle udvarlókról beszélsz?

– Szóval Kiss professzor úr feleségül akarta magát venni, édesanyám? – kérdezte Tamás.

– Igen – mondta az asszony.

– Szerelmes volt magába?
 – De nagyon.
 – Értem – mondta Tamás.
 – Mit értesz? – kérdezte az asszony idegesen, hirtelen türelmét veszítve. – Mit értesz?
 – S ezért maradt agglegény? – folytatta Tamás, ügyet sem vetve anyja kérdésére. – Azért, mert az apám elhalásztta előle?

Az asszony hirtelen összegyűrte kezében a kis csipkeszegélyű batiszt zsebkendőjét, s a gombócot Tamás arcába hajította. Pontosan célzott, a bal szemét találta el, a fiú felszisszent fájdalomában s meglepetésében. – Mi közöd hozzá? – kiáltotta, látszott rajta, hogy most már komolyan haragszik. – Törődj a magad dolgával, hallod! Mit ütöd bele az orrodat a más emberek szemétdombjába! Nézze meg az ember, már tényleg elvesztem a béketűrésemet, ha még sokáig itt kajtatsz a szoknyám körül, te ronda vízbornyú. Eriggy, mars vissza a szobádba, máskor majd meggondolom, hogy beengedlek-e magamhoz egy kis finom beszélgetésre. Alászolgája, jójcaját.

Tamásnak, holott maga is mérhetetlenül fel volt izgulva, nem nagy fáradságába került, hogy kibékítse a megharagított anyai szívet. Amikor néhány perc múlva kijött a szobából, egyenesen az előszobába ment, felvette télikabátját, leszaladt a lépcsőn. Tíz óra már elmúlt, a házmester engedte ki.

A fiatalember a jól elkezdett estét ügyesen folytatta, s az együgyű ártatlan lelkeket megillető szerencsével fejezte be: hajnalban tökrészezen került haza, miután kártyán az utolsó fillérig elvesztette nagyanyai örökségét, kerek húszezer aranykoronát, melyet apjával egyetértésben külföldi tanulmányutakra, tudományos pályájának kezdeti költségeire szánt. Abból a körülményből, hogy még életében nem volt részeg, s nem kártyázott, s mégis egyetlen éjszaka alatt ilyen említésre méltó eredményt ért el, nyilván egyenesen következtethetünk arra a minden képzeltet felülmúló viharra, mely sajnálatra méltó keblében dült. Már az a tempó is, mellyel a kapun kilépve végigvágatott a behavazott Andrássy úton a Városliget irányában, joggal felkelthette mértékletes lelki éghajlatú emberek gyanakvását. Voltak, akik utánafordultak, s a fejüket csóválták. A Szív utca sarkán egy háta mögött felhangzó kiáltás hirtelen megszakitotta vágóját.

– Te hova rohansz? – kérdezte Rubinyi Elemér, egy idősebb volt diáktársa a bölcsészeti karról, akivel Tamás egy időben meghitt baráti viszonyban volt.

– Sétálok – mondta Tamás.

– Éjszaka?

– Éjszaka – mondta Tamás. – Szervusz.

De miközben elindult, elsőrangú, remek ötlete támadt. Megállt, hátrafordult. – Megihatnánk valahol egy pohár bort, ha van kedved?

– Kedvem? Van pénzed?

– A vendégem vagy persze – mondta Tamás készségesen.

Elemér csodálkozott. Jó néhány éve ismerte már Tamást, még nem látta inni. Pénzt költeni sem nagyon; bár Tamás nem volt fukar, de vagyonos híre lévén, gondosan beosztott, takarékos életmódja zsugorinak festette. Némi tanácskozás után, melyet Rubinyi a szórakozottan mellette álldogáló Tamás szótlán helybenhagyásával a saját hevesen ugráló, nagy ádámcsutkájával folytatott, ezzel végül is abban állapotok meg, hogy a kocsmák, kávéházak korai zárójára való tekintettel az Otthon Írók és Hírlapírók Körébe mennek fel, ahol akár reggelig el lehet időzni egy-két üveg jó bor mellett. – Tag vagyok – mondta Rubinyi –, s téged mint vendégemet viszlek fel. – Tamás csodálkozva nézett rá: Rubinyi nemrég még történelem szakos volt, s tanári pályára

készült. – Az újságírói pályán lehet ma a leggyorsabban boldogulni – magyarázta az ádámcsutka, a hegyesen kiugró áll s a nagy, horgas orr alatt, melyek mint az örök éhezés és a telhetetlen mohóság cégjegyzése rögtön szemem szúrtak mindenkit, aki eléjük került. – Azért a kis nyugdíjért a végén bajmóldjak én negyven évig Beregszászon vagy Kisújszálláson taknyos parasztkölykökkel? – magyarázta az ádámcsutka. – Inkább most töltöm meg a hasamat, amikor még tudok zabálni, s majd gyomorhajos öregségemre diétázok. – *Az Est* konzern lapjaiba írt, egyelőre még névtelenül, kisebb cikkeket, riportokat. Tamás kivételes lelkierője mellett tanúskodott, hogy nagy kinjai közepette ezen is el tudott csodálkozni; az egyetemről úgy ismerte Rubinyit, mint meggyőződéses, kárlelhetetlen antiszemita, aki főképp a zsidó sajtót okolta az ország erkölcsi s gazdasági romlásáért s a háború elvesztéséért. – Az Otthonba már azért is érdemes felmenni – mondta Rubinyi, miközben az Erzsébet körútról befordultak a Rákóczi útra –, mert ott az ember mindig meghallja a legfrissebb politikai híreket.

– Nem érdekel a politika – mondta Tamás. Már megbánta, hogy elhívta Rubinyit.

– Az emberek is érdekesekek, akikkel ott találkozni fogsz – kiáltotta az ádámcsutka. – Az ő kezükbe van letéve az ország politikai tájékoztatása, sőt mi több, irányítása.

A diák ettől a biztatástól még rosszabb kedvű lett. Most már nyilvánvaló volt számára, hogy tévedett, amikor Rubinyihoz kötötte estéjét. Mindennek tetejébe a környék sem volt kedvére, ahol jártak; egy idő óta nem szerette a Rákóczi utat, még vilamoson sem szívesen járt rajta.

– Hol az az Otthon? – kérdezte szokatlanul mogorván.

– Az Esterházy utcában.

– Az meg hol van? – Mint a legtöbb pesti, Tamás sem ismerte a fővárost.

– Ötpercnyre – mondta Rubinyi. – Közvetlenül a Pannónia Szálló előtt.

A diák elvörösödött. – A Pannónia Szálló – mondta szemrehányón. – Hát persze, a Pannónia Szálló.

– Mi bajod a Pannónia Szállóval? – kérdezte Rubinyi.

Az Otthon emeleti nagy éttermében kevesen ültek, itt-ott egy későn vacsorázó társaság, egy pohár bor mellett egy magányos bölény, feketekávéjukat hangosan szűr-csölgető, apró híreiket rágcsáló riporterek. Az egyik sarokasztalnál egy fekete bajszos, köpcös fiatalember nagyokat fújva oly lázasan írt, felkiáltójelezett, ritkított és törölt, hogy a riportot szinte el lehetett olvasni a feje fölött, a levegőben. A pincér a két újonnan jött elé tette az étlapot. Rubinyi vacsorára is meghívatta magát a diákkal.

Tamás az első pohár bor után már kaptos volt, a második után meglegedetten, szélesen mosolyogva nézett szét az étteremben, a harmadik fenekére érve pedig meg volt győződve arról, hogy csupa antropológus közé került, a világ legszeretreméltóbb, érdekesebb emberei közé; az egyik asztalnál magát Keith Arthurt vélte felfedezni Schmidt R. R. társaságában, egy másiknál alighanem Elliot Smith ült, *Az ember fejlődése* című munka világhírű szerzője. Minthogy Tamás tudta, hogy a tudósok pihenőidejükben nem szeretnek szakmájukról beszélni, az éjszaka folyamán egyszer sem árulta el, hogy felismerte őket, s hogy a maga szerény személyét is paleontológiai pályára szánta. Arca kivörösödött, füle kigyúlt, szeme már-már könnyes volt a meghatottságtól. Nagy jóakarattal szemlélte mellette ülő, bőségesen vacsorázó barátját is, aki elragadó házigazdának mutatkozott, és szeretetreméltóan beavatta őt a hely érdektele-nebbnél érdektelebb titkaiba. Úgy látszik, az antropológusok közé itt-ott néhány újságíró is elkeveredett, ha hinni lehetett Rubinyi szavaiban, márpedig Tamásnak semmi oka nem volt rá, hogy kételkedjék legjobb barátja szavahihetőségében s fedd-

hetetlen tiszta jellemében. A volt történész egy közeli asztalnál egy magas, teljesen kopasz urat mutatott a diáknak, aki állítólag személyesen ölte meg Tisza Istvánt. Egy másik asztalnál egy szőke szakállas, köpcös emberre hívta fel Tamás figyelmét, *Az Est* híres politikai riporterére. A diák még egyetlen sorát sem olvasta, érthető tehát, hogy mérhetetlen izgalommal vette szemügyre arcvonásait. Ugyanilyen heves, semmi más-hoz nem fogható falánk érdeklődést keltett benne egy testes, nagy fejű, simára borotvált férfi, egy közgazdasági hetilap szerkesztője, akit Krausz Simon, a Magyar Bank vezérigazgatója állítólag saját kezűleg megvert; Rubinyi ezt ugyan dicsekvésnek minősítette, mert szerinte csak Krausz Simon titkárja verte meg. Tamás az emberekbe vetett bizalmára támaszkodva mind a két változatnak hitelt adott.

A kártyaszobákban is, ahová Rubinyi a szigorú klubszabályok ellenére éjfél tájban becsempészte vendégét, a zöld posztóval bevont asztalok körül egymás hegyén-hátán ültek a nagy egyéniségek. A fiatal embernek itt is mindenki tetszett. Teljesen egyetértett a világgal, mely most újból bebizonyította, hogy mindenképp érdemes Tamás megfontolt, higgadt szeretetére. Egy jóllakott csecsemő elégedett mosolyával járkált az asztalok között, s alig-alig állta meg, hogy egy-egy rokonszenvesebb képű antropológusnak a keblén kedvére kisírja magát. Rubinyi, karját karjába öltve, egy remekbe készült arcképsorozatot hevenyészett a teremben tartózkodó hírességekről; Tamás a felét sem hallotta meg. A volt történész szerint legtöbbször lelkét e pillanatban súlyos gond őrölte: nem tudták, hogy a forradalom teremtette új helyzetben melyik párthoz előnyösebb csatlakozni. Egy-egy becses, drága opálkő volt mindegyik: hol vörös, hol zöld, hol fehér fényben játszott, aszerint, hogy melyik politikai égirány felé forgatta magát. Tamás jót nevetett barátjának ezen a nyilvánvalóan ártatlan csúfolódásán, s hálából úgy hátba vágta, hogy Rubinyinak az ádámcsutkája egy pillanatra teljesen eltűnt, bizonyára a gyomrába vagy az orrába szaladt. A történész, miután a becézéstől magához tért, átvitte Tamást a szomszédos nagy baccarat-terembe.

Az erős lámpafényben, melyet csak a sűrű dohányfüst homályosított el, tizenkét játékos és egy bankár ült egy nagy, tojás formájú asztal körül, mögöttük kettős-hármas sorokban tolongtak azok, akiknek már nem jutott ülőhely. Nyolcvan-száz ember szívta egymás lélegzetét a túlfűtött, forró helyiségben. Szemben a bankárral ült a fekete ruhás krupié, aki az előtte felhalmozott s pénznemek szerint osztályozott bankból kifizette a játékosok nyerő tétjeit; ha a bank nyert, nagy, hajlékony, széles fapallossal besöpörte az asztalon heverő vesztő téteket. A zöld posztón mindenfelé színes zsetonok csillogtak a lámpafényben, de itt-ott összegyűrt, ideges bankók lapultak közöttük, néha egész bankjegyekötegek röpültek elő a háttérből, és csattanva levágódtak az asztalra. Amikor Tamás belépett a terembe, a bank már jó ideje nyeresben volt, a széles fapallos rendre besöpörte a poentörök tétjeit, s a krupié előtt mind magasabb halomba gyűlt a csörgő, sokszínű zseton s a zöld és hússzínű bankjegycsomó. Az asztal fölött sűrű, kék füstfelhő lebegett; de Tamás, jó megfigyelő lévén, már az első negyedórán megállapította, hogy Fortunának nyilvánvalóan nincsenek villámai: a sűrű felhőből a poentörök minden foháskodása ellenére a mennykő egyszer sem csapott bele a bankárba. A bank szünetlenül nyert, a játékosok vesztek. A diák egy ideig még várt, hogy nem történik-e valamilyen érdekesebb esemény. Súlyos verejtékszag áztatta a levegőt. Épp meg akart fordulni, hogy valami újabb, változatosabb szórakozást keresen, amikor Rubinyi hátulról meglökte.

- Tegyé fel nekem egy tizest!
- Tessék? – mondta Tamás.

– Tegyéél fel nekem egy tízest – ismételte Rubinyi. – Én nem érek oda.

– Egy tízest? Szívesen – mondta Tamás. – De hova tegyem?

– Csak oda magad elé az asztalra.

Tamás két fejjel magasabb lévén a magyar írói karnál, könnyűszerrel átnyúlt az előtte állók feje között, s a tízkoronás bankjegyet az asztalra lebegtetette. A bank nyert. A pallos besöpörte az asztalon lévő téteket.

– Nem baj – mondta Rubinyi. – Tegyéél fel még egy tízest!

– Szívesen – mondta Tamás. Kivette pénztárcáját, elhelyezte a bankjegyet. Oly szorosan álltak körülötte, hogy könyökével minduntalan oldalba lökte szomszédait. – Bocsánat – mondta a fiatalember jobbra-balra. Az asztal fölött vastagon gomolygott a cigarettafüst. A bank újra nyert. – Elment – mondta Tamás hátrafelé.

– Tegyéél fel húszat! – mondta Rubinyi néhány pillanatnyi gondolkodás után.

Tamás újra elővette tárcáját, lelebegtetett egy húszast. A krupié a zsetonokat s bankjegyeket rendezte. Az asztal körül gyérülni kezdtek az álló játékosok sorai. Tamás előtt is megürült egy hely, egy sorral előbbre szorult. Szívesen elment volna már, de a mögötte tolongóktól moccanni sem tudott. A bank újra nyert, a pallos lágy suhanással a levegőbe emelkedett. – Negyven koronával tartozom – mondta Rubinyi –, majd mindjárt odaadom. – A bankár, egy vörös hajú, feltűnően fehér bőrű idősebb ember szemét lassan körüljártatta az asztalon, a kitett téteket számolta. Egyre kevesebb zseton volt az asztalon s egyre több bankjegy.

– Bocsánat – mondta Tamás háta mögött egy fehér szakállas, nagyon tiszta, ápolt külsejű úr.

Tamás hátrafordította fejét. – Kérem.

– Tegyen fel helyettem, fiatal barátom, tíz koronát – mondta a fehér szakállas úr. – Én nem tudok tolakodni.

– Szívesen – mondta Tamás.

Rubinyi újra meglökte hátulról. – Nekem még húszat.

– Szívesen – mondta Tamás. Szerencsére épp azipnap vette fel a bankban nagyanyai örökségének negyedévi kamatait, majd' háromszáz koronát, bőven volt pénze. Kivette tárcáját, leszámolt három tízest, az asztalra hajította őket. A bankár újra leosztotta a lapokat, kettőt a poentórnek, kettőt magának. A saját lapjait, színükkel lefelé, két ujjával az asztallapnak szorította. – Nem akarja, hogy a háta mögött állók belenézzenek – mondta Rubinyi. – Miért? – kérdezte Tamás. – Mert ha látják, hogy jó lapja van, visszaveszik a tétjüket, mielőtt a bankár feldobhatja a lapokat. – Azt nem teszik – mondta Tamás. – Hisz az csalás volna. – Rubinyi nem felelt. A poentór felborította lapjait. Hete volt. A bankárnak nyolca. – Nyolc a banknak – mondta a krupié. Rekedt, mély hangja volt, alig lehetett megérteni. – Nincs szerencsés kezed – mondta Rubinyi.

Tamás elpirult. – Már te is ezt mondod?

– Más is mondta már? – morogta Rubinyi.

– Igen – mondta Tamás megbántva. – Annak sem volt igaza. Most csak neked játszottam, nem magamnak.

– De nekem elvesztettél ötven koronát!

– Hatvanat – mondta Tamás. – Nem baj, nem számít. De minthogy a te kontódra játszottam, az nem bizonyít az én szerencsém ellen.

– Miért nem játszottál a magad kontójára is?

– Hát lehet? – kérdezte Tamás.

Hátrafordult. A fehér szakállas, tiszta öregúr már nem állt mögötte. Az asztal körül

is egyre cserélődtek a játékosok, többen sietve elhagyták a termet, a szomszéd kártyaszobákból csak kevesen óvatoskodtak be, rajongó tekintetű, bizakodó lelkű férfiak, akik játék után a nyerő bankárnál egy-egy kisebb, két- vagy ötkoronás kölcsönt szándékoztak felvenni. A bank már kilencszer ütött egymás után. Egy pincér egy fröccsöt helyezett a bankár mögött álló kis asztalkára, s elvitte az üres poharat. A fehér szakállas öregúr helyét Tamás mögött most Tisza István saját kezű gyilkosa foglalta el. – Játsszak magamnak is? – kérdezte Tamás.

– Felőlem – mondta Rubinyi.

Tamás kivette pénztárcáját. – Mennyit tegyek?

– Amennyit jónak látsz – mondta Rubinyi. – Nekem húszat.

Tamás felváltott egy százast, tíz tízkoronás zsetont kapott érte, ebből feltett négy darabot. – Mennyi van a bankban? – kérdezte a bankár a krupiéétól.

– Körülbelül tizennégyezer.

– Mennyi tét van?

A krupié lapátját körüljártatta az asztalon, egy-egy nagyobb halom zsetonra ráütött, felborította. – Legföljebb nyolcszáz – mondta. – Nyolc-kilencszáz.

– Azt le lehet adni – mondta valaki hangosan a bankár háta mögött.

– Még ezt is meg fogja nyerni – mondta egy ülő játékos.

A bankár ránézett. – Szeretném.

– Nem elég magának tizennégyezer?

– Nem – mondta a bankár.

A kéz feldobta a lapokat. A poentórnek hete volt. A banknak is. – Most mi történik? – kérdezte Tamás izgatottan. – Semmi – mondta Rubinyi. – Ha a bank most nem vonul vissza, akkor új lapokat oszt ki. De ez rossz jel. Ankárt erősíti a bankárt.

– Lehet igazítani – mondta a krupié nagyon rekedten.

Többen visszavették tétjüket, mások hozzátettek. A bankár újra osztott. A poentórnek újra hete volt, a bankárnak hatja. – Most mi történt? – kérdezte Tamás. – Nyertünk – mondta Rubinyi. – Nem látod, hogy a krupié már fizet? – Tamás oly hangosan nevetett, hogy többen figyelmesek lettek rá. A bankár visszavonult, kosarat kért. Két kis szalmafonatú lapos kosarat hoztak, a krupié az egyikbe a zsetonokat, a másikba a bankjegyeket dobálta. Ötven korona borraivalót kapott. – Lehet a bankra licitálni – kiáltotta a játékvezető, egy volt sporthírlapíró, aki a tojás formájú asztal egyik végében egy magasított fa karosszékből ellenőrizte a játékot, s aki ezért a munkájáért a nagyobb nyerő bankoktól tíztől harminc koronáig terjedő sápot szedett. Az új bankár ezer koronával indult. Hátral, a terem egyik sarkában, egy asztalnál a visszavonult vörös hajú bankár, egy ismert fővárosi ügyvéd a kosarakból kiborított pénzt számolta, az asztal körül egy tucat ember körözött, a lehulló morzsákra összefutó nyálát szipogatva.

– Most már maradjunk! – mondta Rubinyi a diáknak, aki húsz korona nyereséggel a zsebében, boldogan vigyorogva a terem kijárata felé indult. – Egyrészt mert én még vesztésben vagyok, harminc koronával lógok nálad...

– Negyven – mondta Tamás. – Nem baj.

– Másrészt mert most Beöthy adja a bankot, s az a gatyáját is itt szokta hagyni – mondta Rubinyi, kéjesen remegtetve ádámcsutkáját, melynek lejtéseit – minthogy eddig háttal állt neki – Tamás már hosszabb ideje nem kísérhette figyelemmel. – Ki ez a Beöthy? – kérdezte a fiatalember.

Rubinyi végignézte. – Még azt sem tudod? A Király Színház igazgatója.

A Beöthy-bank hírére a szomszéd szobákból seregestül tódultak be az új játékosok.

Akik már elvesztették pénzüket, újtottak: a klub egyik fele kölcsönkért a másiktól, mely nem adott. Ami friss pénz mégis forgalomba került, azt javarészt a kör személyzete bocsátotta ki, a krupié, a fizető- és kiszolgáló pincérek, a szolgálk, a borbély és a ruhatáros, akik megfelelő kamat ellenében öt koronától ötezer koronáig terjedő összegeket kölcsönöztek törzsvendégeiknek. Az utcáról is bevetődött valamennyi friss tőke, a reggeli lapok éjjeli szerkesztői hozták a legfrissebb hírekkel együtt, egy-egy vendégségből hazatérő közéleti férfi vagy egy későn fekvő polgár is felfrissítette olykor megbízható pénztárcájával a lankadó körforgalmat. – Bátran maradhatunk – mondta Rubinyi –, van itt pénz, ne félj!

– Nem félek – mondta Tamás. – Mitől félnék?

– Itt van Kaiser, a kalapkirály, az legalább ötezer koronát hoz magával – mondta Rubinyi –, másik ötezet pedig a krupiétól kaphat, az tízezer. Most futott be Szentirmai, a budapesti árvaházak igazgatója, az is elhozott három-négyezet az árvaház pénztárából, valamennyi hitele is van. Beöthy legföljebb háromezerre becslöm, de az is pénz. Aubry kormányfőtanácsos már sokkal tartozik a krupiének, de azért még két ezret ki tud belőle vágni, ne félj!

– Nem félek – mondta Tamás. A szomszéd teremből e pillanatban lépett be Elliot Smith, *Az őseber eredete* című munka világhírű szerzője még négy-öt más antropológus társaságában. Magánál a bakkasztalnál is már több őstörténész ült élénk beszélgetésbe merülve. Tamás annyira tisztelte inkognitójukat, hogy egyiket sem szólította meg, csak néha-néha hunyorított feléjük, tapintatosan jelezve, hogy van, aki felismer-te őket. Az első sorban állt most, közvetlenül az ülő játékosok mögött; hasa alatt összetöpörödött, szutykos, büdös kis öregember ült, aki svábbogárszerű, gyors, ijedt mozdulatokkal egykoronás tétet rakosgatott ki az asztalra. A játék megindult. A bankár leosztotta a lapokat.

– Kilenc nyert – mondta a krupié rekedten. Tamásnak húsz koronát fizettek ki a tétjére. – Nekem nem tettél? – kérdezte Rubinyi csodálkozva. – Nem szóltál – mondta Tamás. – De hisz az csak természetes! – kiáltotta Rubinyi felháborodottan. – A veszítő tétjeidben benne vagyok, a nyerőkben nem? – Tamás elpirult. – Dehogynem! – mondta. – Természetesen benne voltál. – A bankár újra osztott. A kéz feldobta a lapokat, újra nyert. – Hát ebben? – kérdezte Rubinyi. – Ebben is. Édes barátom, az csak természetes, hogy nem hagylak vízben – mondta Tamás túlláradó szívéllyel, s gyöngéden magához ölelte a sovány történést. – Bennem megbízhatsz, nekem szerencsés kezem van. – A két ütés gyorsan elterjedt hírére a szomszéd szobákból egyre több ember tódult be a terembe. Minthogy Tamás elfelejtette pénzét levenni az asztalról, a harmadik leosztás után, melyet ismét a poentör nyert meg, már 160 koronája feküdt a zöld posztón. – Kié ez a pénz? – kérdezte a krupié. Tamás nem jelentkezett, nem tudta, hogy az övé. Rubinyi meglökte.

– Rajta hagyd?

– Igen – mondta Tamás, aki nem tudta, hogy mit hagy rajta és hol, mert a bankárt figyelte, aki nagy horgas orrával, felfelé kunkorodó állával s apró szemével egy tátott csőrű, reménytelen keselyűre emlékeztette, melyet nemrég figyelt meg az állatkertben etetés közben; egy másik, erősebb testalkatú keselyű minduntalan elrángatta előle a nagy darab véres lóhúst, melyet az ápoló eléje vetett. A bankot már szinte teljes egészében kivették, újítani kellett. Beöthy előhúzza pénztárcáját, tíz darab százast számolt le a krupiének. Ez átváltotta zsetonra. – Csendet kérek – mondta a játékevezető. Beöthy kiosztotta a kártyát. A poentör nyert. – Nyertünk – mondta Rubinyi.

Tamás elégedetten nevetett. – Ugye hogy szerencsés kezem van?

– Vedd ki a pénzedet! – mondta Rubinyi.

Tamás lenézett az asztalra. – Hol a pénzem?

– Az a nagy halom zseton előtted – mondta Rubinyi.

– Az nem lehet – mondta Tamás. – Én csak húsz koronákat tettem. – De bennhagyta az egészet a mindenkori nyereséggel együtt, a krupié meg azt fizeti ki, amit lát – mondta Rubinyi. – 320 korona, a fele az enyém, 160 korona, negyvennel tartozom, nyújts át százhuszat.

– Biztos, hogy az az enyém? – kérdezte Tamás.

– Ne félj, ha vesztesz, el is vitték volna az egészet – mondta Rubinyi sápadtan.

Tamás boldogan nevetett. – Jól van, vigyék – mondta. Előszedte pénztárcáját, egy százast, az utolsót, átnyújtotta a történésznek. – Csak százat kapsz, mert a húsz korona tétet nem adtad ide, igaz?

– Köszönöm, hogy figyelmeztettél – mondta a történész keserűen. – Milyen jól tudsz számolni!

– Csak szerencsém van – mondta Tamás szerényen.

– Benn hagyod az egész pénzt?

Tamás nevetett. – Természetesen – mondta.

A bank ismét üres volt, harmadszor is újítani kellett. A fiatalember szánakozva nézett a keselyűre, aki egy újabb ezrest számolt le a krupié kezéhez, ez ismét beváltotta zsetonra. – Kié az a nagy halom zseton a hatos helyen? – kérdezte a játékvezető a magasított karosszékekben, az asztal végén. – A hátam mögött álló úr – felelte a kis büdös svábbogár Tamás hasa alatt. A bankár újra kiosztotta a lapokat. A kéz az ötös helyen volt, közvetlenül Tamás bal oldalán. – Ez még életében nem ütött ennyit – mondta Rubinyi halkán Tamás háta mögött. – Hires rossz kéz. Egyébként civilben ügyvéd és országgyűlési képviselő, pillanatnyilag baloldali nézetekkel. Leül az asztalhoz, elpecheli az egész tablót, s miután röhögve elvesztette a maga tíz koronáját, elégedetten hazamegy. – Csend – mondta valaki.

A képviselő felborította a lapokat. – Hat – mondta rövid szivarjának kipöfögtetett felhője mögött.

A bankárnak négye volt. Még egy lapot húzott le a koporsóból. A keze reszketett. A szomszéd szobából behallatszott a kiszolgáló pincér tányércsörgetése. A bankár meg nézte a lapot, aztán fonákjával fölfelé az asztalra vágta. – Nyert – mondta a krupié rekedten. – Mennyi a tétje? – kérdezte Tamástól. – Háromszázhusz – mondta a svábbogár, kis büdös füstfelhőt bocsátva ki fapipájából. A krupié három sárga százast dobott és egy kék húszast dobott rá. Minthogy az asztal túlsó felén a maradék is ki volt téve, a bankár felállt. – Átvehető – mondta. Helyébe Kaiser, a kalapkirály ült be, 1200 koronás induló bankkal. Kopasz, kissé négyszögletes feje fénylett a lámpavilágban, franciásan nyírt pofaszakállá simára ki volt gereblyézve, s mint egy eleven fűszerszám, szünetlenül árasztotta magából a rápermetezett kölnivíz illatát. Szakadozott gyors mozdulatokkal osztotta ki a kártyát.

– Az egész 640 korona áll, kollégám? – kérdezte a játékvezető Tamástól.

– Meg vagy örülve? – súgta a háta mögött Rubinyi.

– Áll? – kérdezte újra a játékvezető.

Tamás el volt bűvölve a játékvezető figyelmességétől. – Áll – mondta boldogan, kivörösödött füllel. A bankár meg sem várva, hogy a poentőr felfedje lapjait, az asztal közepére csapott egy pikk királyt s egy káró nyolcast. – Nyolc – mondta a krupié re-

kedten. – Máskor szíveskedjék megvárni a poentőrt. – Az asztal körül más hangot nem lehetett hallani, mint a svábbogár pipájának szortyogó pöfékelését. Az 5-ös kéz felvette lapját, egy ideig nézegette. – Ne tessék gusztálni! – mondta a játékvezető. A kéz maga elé terítette a lapokat. – Kilenc, nyert – mondta a krupié. Behúzta Tamás tétjét, s helyette 1280 koronát nyújtott át lapátján a fiatalembernek 500-as és 100-as címletű zsetonokban. Tamás az egészet visszarakta az asztalra. A krupié tovább fizetett, de a maradékból már nem jutott minden nyerő tétre. A kárvallottak halkán szitkozódva, ingerült tekinteteket vetettek a boldogan mosolygó fiatalemberre. – Nekem is van egy újságíró jó barátom – mondta ez szeretetreméltóan bal oldali szomszédjának, egy nyírott bajszú pirosposzsgás ifjúnak, aki egész pénzét elvesztette az első bankon, s most egyetlen nyerő tétre sem tudott tenni. – Ki az? – kérdezte ez rosszkedvűen, fehér fogait villogtatva.

– Dr. Pollák a *Pester Lloyd*tól.

– Gondoltam – mondta az ifjú epésen. – Nincs mit dicsekednie az ismeretséggel.

– Miért? – kérdezte Tamás ámuldozva.

– A játékra tessék figyelni – mondta valaki a háta mögött. Rubinyi is oldalba lökte.

– A játékvezető szól hozzád. – Mi tetszik? – kérdezte Tamás szégyenkezve. – Tessék?

– Az egész tétje áll, kedves kollégám? – kérdezte előrehajolva a magasított karoszekben ülő sporthirlapíró. – Csak azért kérdem, mert az egymaga több, mint a bank, tehát a maga mögött következő játékosokat, majdnem az egész tablót kizárja a játékból.

– Isten ments! – kiáltotta Tamás szégyenkezve. – Szó sem lehet kérem arról, hogy én bárkit is kizárjak a játékból. Nem áll kérem, egy fillér sem áll.

– Mondjuk, hogy tétek után? – ajánlotta a játékvezető.

Tamás ezt nem értette. – Nem, kérem – kiáltotta –, semmi esetre sem. Egy fillér sem áll.

A krupié lapátjára kapta, majd felnyújtotta Tamásnak a zsetonokat, ez a zsebébe csörgette őket. A bankár kiosztotta a lapokat. A banknak kilenc volt, a krupié söpört. A teremben hirtelen csend lett, csak a zsetonok csörgése hallatszott. Egy pincér egy fröccsöt hozott, s a bankár mögötti kis asztalkára állította. A krupié már újra söpört. – Ebből kimaradtál – mondta Rubinyi. Tamás az asztal túlsó oldalát figyelte; az 1-es helyen egy simára borotvált, zsiros arcbőrű, kövér, monoklis úr mutatóujját szórakozottan rajta felejtette a maga elé tett zsetonon, s valahányszor a bank nyert, a tétet egy alig észrevehető rándítással, mely a legszemrevalóbb reflexmozdulatok között is megállta volna helyét, hirtelen elkapta a krupié lapátja elől. – Láttad ezt? – mondta Tamás felháborodottan. – Miért ne láttam volna? – mondta Rubinyi. – Fritzi bátyánk a miniszterelnökségi sajtóosztálynak magas rangú tisztviselője. – S ezt miért engedik meg neki? – kérdezte Tamás hüledezve.

– Mert tudják róla, hogy nem szeret veszteni – mondta Rubinyi.

Tamás a fejét csóválta. – Micsoda kitűnő emberek vannak itt – mondta egy idő múlva. – Ha csupa ilyen tapintatos ember között lehetne élni.

Két fröccsöt ivott meg csendes, télen beszélgetés közben, a svábbogár háta mögött állva, miközben a bank folyamatosan nyert, s a krupié előtt heverő zsetonhalom egy női mell formájába s magasságába emelkedett. Tamás megállapította, hogy a teremben még többen vannak, akik nem szeretnek veszteni. Erről eszébe jutott, hogy az 1280 korona értékű zseton még mindig a zsebében van. Előszedte, de már csak 1180 korona volt; egy százast alighanem kiejtett a zsebéből. A nyírt bajszú, pirosposzsgás fiatalember, akinek oly kedvezőtlen véleménye volt dr. Pollákról, már nem állt mel-

lette; így hát nem kérhette meg, hogy indokolja meg nézetét. Rubinyi is eltűnt mellőle, mintha a föld nyelte volna el. Lehajolt a svábbogárhoz. – Mit gondol, kollégám, most már játszhatok? – Természetesen – mondta a svábbogár –, természetesen. Tessék csak ideadni a pénzét, majd én kezelem. – Nagyon köszönöm – mondta Tamás. – Dehogy merem én még ezzel is terhelni, amikor a hasammal amúgy is majdnem agyonnyomom. Köszönöm, ne tessék fáradni!

Amikor Rubinyi egy negyedóra múlva elhívta, a zsebei tele voltak zsetonnal.

– Mennyit nyertél? – kérdezte a volt történész.

– 4360 koronát – mondta Tamás. – Illetve 240 koronával kevesebbet, mert annyi saját pénzzel kezdtem. Menjünk inni!

Örült, hogy elmehet, unta magát. – Hova megyünk? – kérdezte jókedvűen.

– Majd elmagyarázom – mondta Rubinyi.

– Helyes – morogta Tamás. – Menjünk inni. – Száz koronát adott a krupiének. – Eröss bácsinak nem adsz? – kérdezte Rubinyi.

– Nem sértődik meg?

– Nem – mondta Rubinyi. – Adjál neki egy tízest!

Tamás egy zsetont csúsztatott a svábbogár elé. – Az egy százás zseton – mondta Rubinyi sápadtan.

– Igen – mondta Tamás. – Hova megyünk?

Rubinyi nyelt egyet. – Majd elmagyarázom.

– Helyes – mondta Tamás. – Menjünk inni!

Rubinyi a szomszéd kártyaterembe vezette. – Itt lehet inni? – kérdezte Tamás. – Nagy hálával tartozom neked, hogy megismertettél azokkal az emberekkel, akiknek a kezébe van letéve az ország politikai irányítása.

– De hisz még senkivel sem beszéltél!

– Nem baj – mondta Tamás. – Menjünk inni!

Rubinyi egy sarokasztalhoz vezette, amely körül négy úr ült. Az egyik az angol Keith Arthur volt, *Az ember őskora* című munka szerzője. Tamás nem árulta el, hogy felismerte inkognitóját, csak egyszer hunyorított rá, amikor a többiek épp nem néztek oda. Rubinyi bemutatta a fiatalembert. – Vezérem – mondta Keith Arthur – szeret cheminezni?

– Nem – mondta Tamás. – Illetve bizonyára szeretnék, ha tudnék.

– Nem kell azt tudni – mondta egy másik antropológus. – Bakkozni sem tud, mégis nyert.

– Mert szerencsés kezem van – mondta Tamás.

– Mennyit nyert?

– 4120 koronát, tisztán – mondta Tamás büszkén. – Nem is tudom, mihez kezdjek vele.

– Szép pénz – mondta Keith Arthur. – A chemint ugyanúgy játsszák, mint a bakkot, csak azzal a különbséggel, hogy a koporsó körbemegy az asztalon. Lajos, egy cheminkártyát kérünk!

– Nem innánk inkább egyet? – ajánlotta Tamás.

– Majd Rubinyi barátunk kisegíti, ha valamit nem tud – mondta Keith Arthur. – Ha öt vagy ötnél kevesebbje van, egy harmadik lapot is vehet.

A pincér elhozta a kártyát. – Kártyázás közben is lehet inni – mondta a másik antropológus. A harmadik úr, a budapesti árvaházak igazgatója fejét csóválta. – Kártya közben nem ajánlatos – vélte. – Az ember tartsa tisztán a fejét, fiatalember. – A fejemen nincs semmi baj – mondta Tamás. – Egy fröccsöt meginnék, engedelmével. Pincér, egy fröccsöt!

– Egyet nyugodtan – mondta a negyedik játékos, a *Pesti Hírlap* közgazdasági rovatvezetője. – Amikor báró Kohner két éve megvette a Grödl-féle fakonzernét, aznap délután a szemem láttára megivott tizenegy dupla konyakot, s utána olyan szerződést kötött Grödlékkal, hogy mire azok felocsúdtak, már a báró zsebében volt az egész erdélyi fakitermelés.

Reggel három óra felé járt az idő. Tamás elkeseredetten unatkozott, már az ivás sem szórakoztatta. A bakkszobában befejeződött a játék, az emberek a kisebb kártyaszobákba vonultak át, egy játszma alsóra, römire vagy makaóra. A levegő savanyú volt az áporodott dohányfüsttől és verejtékszagtól. Az asztal körül, amelynél játszottak, tíz-tizenkét ember álldogált, előrenyúló cigarettákkal szájukban s keresztbe álló szemmel, markukban zsetonok, melyek közül néha egyet-egyet elhelyeztek az asztalon. Rubinyi Tamás háta mögött járatta ádámcsutkáját, de a fiatalember csak minden második mondatára ügvelt, s azt is félreértette. Két dupla konyakot ivott, ez kissé felfrissítette érdeklődését környezete iránt, melynek főképp soha nem látott mocskossága szemlátomást mély benyomást tett rá. Megnézte a kezét, az is szutykos volt, a körme fekete. Kiment a mosdóba, alaposan megtisztálkodott. Visszajövet három ismeretlen antropológus állította meg a folyosón egymástól néhány lépésnyi távolságban, s tíz-tíz korona kölcsönt kért tőle. Tamás boldogan adott. Egy idősebb testes úr már csak a kártyaszoba bejáratánál érte utol, lihegve a futástól.

– Tíz korona? – kérdezte Tamás érdeklődve.

– Hova gondol, fiatal barátom! – mondta az idősebb úr.

– Húsz? – kérdezte Tamás.

Az idősebb úr kecskeszerű makrancos fejmozdulattal felelt. – Hova gondol! – mondta kissé mekegő hangján. – Idegenektől nem fogadok el pénzt, még kölcsönbe sem.

– Tompa Tamás vagyok – mondta Tamás.

Az idegen kezét nyújtott. – Örvendek. Dr. Brankovich. Ha több emberismeret volna önben, fiatal barátom, akkor első pillantásra észrevehette volna, hogy nem megvágni akarom, mint ezek a sajnálatra méltó kis nyomorultak, akik kollégáimnak nevezik magukat, s úgy látom, az est folyamán már többször megkárosították. Parancsoljon ide betekinteni! – Az idősebb úr elővette pénztárcáját, s Tamás felé fordítva kinyitotta: egyik rekeszében százas bankjegyek feküdtek. – Azért szólítottam meg – folytatta az idősebb úr –, mert óvni akarom a csalfa barátoktól.

– Éspedig? – mondta Tamás.

– Senkit sem akarok meggyanúsítani – mondta dr. Brankovich –, de azok, akik most az ön játékát irányítják, nem elsősorban az ön érdekeit nézik.

– Érdekes – mondta Tamás. – Tehát mi a teendő?

– Társuljunk, fiatal barátom. Mi ketten, ön meg én – mondta dr. Brankovich kissé vékony fejhagján. – Én játszom ön helyett, mert az ön játéktudása még meglehetősen kezdetleges. Minden bankjában benn vagyok tíz százalékkal. Ha veszünk, megtéríttem önnek a rám eső veszteséget, ha nyerünk, a nyereséget fele-fele arányban felosztjuk. Úgy vélem, első pillanatra felismerhető, hogy ajánlatom méltányos.

– Nem tudom megítélni, hogy méltányos-e – mondta Tamás vigyorogva –, mert azt hiszem... engedelmével... hogy kissé el vagyok ázva. Mindenesetre hálásan köszönöm szíves ajánlatát, sajnós későn jött.

– Hogyhogó? – kérdezte dr. Brankovich meghökkenve.

– Úgy – mondta Tamás, s orra mellé emelte mutatóujját –, hogy az a hús korona, amit az előbb önnek felajánlottam, az utolsó pénzem.

Odakünn már világosodott. A virradat az ablakokba akasztotta szennyes kendőit. A fiatalember elbúcsúzott társaságától. A *Pesti Hírlap* közgazdasági rovatvezetőjének 6000 koronával tartozott, Keith Arthurnak, aki Kelemen Lajos, Király u. 12. fedőnéven tartózkodott Magyarországon, 13 500 koronával. A két adósságról annak rendje s módja szerint kötelezvényt állított ki. – Bár az aláírásom nem sokat ér – mondta ravasz-kás mosollyal –, tekintve, hogy még kiskorú vagyok, s örökségemet édesapám mint természetes gyámom kezeli. De azért a tisztelt kollégák legyenek nyugodtak, adósságomat az utolsó fillérig ki fogom fizetni.

– Mikor? – kérdezte a *Pesti Hírlap* közgazdasági rovatvezetője.

– Holnap vagy holnapután – mondta Tamás. – Addig itt hagyom önöknek zálogban legjobb barátomat, Rubinyi Elemért, *Az Est* kiváló riporterét.

A fiatalember lehajolt, megfogta Rubinyi székének jobb oldali elülső s bal oldali hátulsó lábát, s még mielőtt a volt történész magához térhetett volna meglepetéséből, látszólag minden különösebb megerőltetés nélkül a levegőbe emelte, majd a kártyasztalra állította a széket, a szanaszét heverő zsetonok és kártyák közé. Az ajtóhoz érve még egy utolsó elégedett tekintetet vetett a terembe: Rubinyi még az emelvényen ült, s ádámcsutkájának erős ingamozgásával, kézzel-lábbal hadonászva magyarázott valamit az alatta ülő szótlan társaságnak.

A szabadba érve Tamás azonnal szédülni kezdett, a hűvös hajnali levegő kiváltotta részegségét. Gyalog akart volt hazamenni, de már néhány lépés után másként határozott, az Esterházy utca sarkán konflisba ült. Sajnálta ugyan a két korona fuvarköltséget, de belátta, hogy másként aligha érne haza. Otthon, a lépcsőházban annyira szédült, hogy néhány lépcsőfok után kénytelen volt négykézlábra ereszkedni. Hol tenyerét, hol térdét emelgetve óvatosan kúszott felfelé, homlokán aggodalmas ráncokkal, szégyellősen mosolyogva, mint egy tánciskolai növendék az operaház felvételi vizsgáján. De amikor egy negyedóra múlva felért a második emeletre, észrevette, hogy a lakáskulcsot odahaza felejtette. Ha nem akarta felzavarni szüleit, be kellett kopognia Erzsinek a folyosóra nyíló ablakán. – Ki az? – kiáltotta Erzsi egy idő múlva. – Én vagyok – mondta Tamás.

Erzsi nem felelt rögtön. – Ejnye, ki az az én? – hallatszott a hangja.

– Én... Tamás – mondta a fiatalember.

– Mi tetszik?

– Be akarok menni – mondta Tamás türelmetlenül. – Nincs lakáskulcsom.

Bentről motoszkálás hallatszott, a világos kretonfüggöny tenyérrnyire félrehúzódtott, az üveg mögött egy arc halvány foltja feslett ki. – Nem látok én senkit – hallatszott Erzsi hangja egy idő múlva.

Tamás csak most kapott észbe, hogy négykézláb guggol az ablak előtt. A konyhaajtó elé mászott. – Itt vagyok a konyhaajtó előtt – mondta nagyot nevetve, mialatt a kilincshez fogódzkodva óvatosan két lábra húzódkodott. – Nyissa már ki, Erzsike!

A zárban megfordult a kulcs. – Tessék várni egy pillanatig! – mondta Erzsi belülről. Tamás gyorsan benyomta az ajtót, de mire maga is benyomakodott a konyhába, Erzsi mögött már becsapódott a cselédszoba ajtaja. – Nem baj, most az egyszer beamegyek – gondolta Tamás jókedvűen. A konyhában már egész világos volt. De az ajtó előtt, a kredenc mellett, a fekete-fehér kockás kőpadlón egy pár férfibakancsot pillantott meg. Egy ideig nézte. A cselédszobából semmiféle hang sem hallatszott. Hallgatódzott. Az

udvar is néma volt még. Még egyszer megtekintette a bakancsot, aztán nagyot sóhajtva gyorsan kiment a konyhából.

*

A fiatalemberre nehéz napok virradtak. Apjával összekülönbözött, először életében: ez nem akarta kifizetni adósságait. – Bolond vagy? – mondta neki az orvos. – Nem látod, hogy a szó szoros értelmében előbb leitattak, aztán kifosztottak? Nem szólva arról, hogy ha színjózsan vagy, akkor is becsstelenség olyan emberrel játszani, akinek még életében nem volt kártya a kezében. S ekkora összegekben! S mindennek tetejében még kiskorú is vagy...

– Azt nem tudhatták – mondta a diák.

Az orvos elvörösödött dühében. – Csak rád kell nézni – mondta. – Egyébként pedig az aláírásod egy fillért sem ér. Óvakodni fognak attól, hogy bepereljenek. Ellenkezőleg, nekem volna kedvem feljelenteni őket...

– Azt nem fogja megtenni, édesapám!

Az orvos egyre jobban feldühödött. – Miért ne tenném meg? – kiáltotta, mankóját a szőnyegbe döfve, amelyből azonnal kis porfelhő emelkedett a cipője köré. – Miért ne tenném meg? Nyomorult csirkefogókat, hamiskártyásokat miért ne jelentenek föl? S elsősorban magát az Otthont, ahol eltűrik, hogy utcáról betévedt kiskorú kamaszok tiltott szerencsejátékokat játsszanak...

– Az istenért! – mondta a diák kétségbeesetten. – Tönkreteszi Rubinyit.

– Hisz az ugratott be, az a nyomorult csirkefogó! – kiáltotta az orvos, s dühében mankójával ezúttal az asztalra csapott. – Még mindig nem érted? A szemed láttára benyúlt a zsebedbe, s kilopta a pénzedet, te tökfilkó! A nyakamat teszem rá, hogy províziót kap a pénzed után.

Egy hónapba telt, amíg Tamás kétségbeesett makacssága s az anyja kérlelése meg nem puhította az öreg orvost, s ez – jobb meggyőződése ellenére, ahogy mondta – s a saját ostoba, engedékeny fejét átkozva, utasítást adott bankjának, hogy Tamás örökségét utalják át a két megadott címre. – A szívem vérzik – mondta feleségének, amikor megírta a levelet a banknak. – Természetesen nemcsak a pénz miatt, bár képzeld el, mit kellett nekem dolgoznom, amíg bírtam, hogy megkeressek 20 000 koronát! Egye meg a fene, legföljebb nem megy külföldi tanulmányutakra. A mai politikai és valutáris viszonyok között a közeljövőben erre amúgy sem lenne sok kilátás. De mi lesz veletek, ha én végleg kidőnök? Egy év alatt a nyakára hágtok annak a kis pénznek, amit össze tudtam gyűjteni számotokra. A vége pedig az lesz...

– Micsoda? – kérdezte az anya.

– Hogy egyszer valami végzetes, jóvátehetetlen ostobaságot fog elkövetni...

– Könnyelműnek sohasem volt könnyelmű – mondta az anya egy idő múlva, s a két kezébe fogta az orvos kezét, amitől ez azonnal megnyugodott. – Most is, részeg fővel maradt szegénykémben annyi józanság, hogy nem csinált adósságot; csak addig játszott, amíg a pénzből futotta. Kevés emberben lett volna ennyi lelki erő és tisztesség. Azokat a negyedévi kamatokat pedig, amelyekből eddig a kis kiadásait fedezte, mi egyelőre pótolni tudjuk...

– Hohó – mondta az orvos –, akkor rosszul ismered a fiadat. Egy krajcárt nem fog tőlem elfogadni.

Az anya elnevette magát. – Amilyen számár! Tudod-e, hogy olyan részeg volt, hogy négykézláb jött fel a lépcsőn?

A szülők egymásra néztek, az apa is elmosolyodott.

– Ami pedig az én jövőmet illeti – mondta az asszony egy idő múlva –, arra ne legyen gondod. Nem akarlak én téged túlélni, Károly.

Az orvos egy darab szarvasbőrrel, melyet szivarzsebéből ráncigált elő, megtörölte szemüvegét, s közben vaksi szemével közel hajolt az asszony arcához. – Én már fél lábbal a sírban állok, Magda – mondta szárazon. – Te pedig szebb vagy, mint valaha. Maradj te csak életben, édesem!

Alig ment el a levél a banknak, Tamás anyjával is összездördült. Ha nem is szóban – mert odáig nem jutott el –, de lélekben néhány percre megcsömörlött imádott édesanyjától, ami pedig eddig, huszonekét esztendeje egyetlenegyszer sem történt meg vele. Mintha a sors hirtelen összeesküdött volna ellene: minden napját bikahomlokkal szembefordította vele. Most már többször is azon kapta magát rajta, hogy önmagával sem ért egyet. Oly tapasztalat volt ez, amelyre eddig még nemigen tett szert.

Anyja ebéd alatt bejelentette, bocsánatkérő mosollyal leplezve zavarát, hogy mégiscsak kénytelen lesz felmondani Erzsinek; egyre több holminak kél lába, most már Tamás szekrényéből is hiányzik hol ez, hol az, egy ing, egy harisnya, neki legutoljára egy kis szürke gyapjúujjasa tűnt el, holott épp arra most nagy szüksége volna, mert kevés a fűtőanyag, és egész nap borzong a hidegtől. – Azt még megértem, hogy női holmit lop, magának meg a kislányának, de mire neki Tamás 44-es inge?

– Akad annak is gazdája – mondta az orvos. – Nincs szeretője?

– Azt nem kutatom – mondta az anya. – Remélem, van. De azt ne Tamás ingeiben járassa.

– Honnét tudod, hogy Tamásnak hiányzik inge? – kérdezte az orvos, s száját tenyere mögé rejtve titokban elmosolyodott. Az anya bosszúsan elnevette magát. – Mert rendben tartom a szekrényét – mondta. – Nem vagyok én már háziasszonynak sem olyan utolsó, mint ahogy az urak képzelik. Engem pedig ne csúfolj – tette hozzá hirtelen felmérgesedve –, s ne neved a tenyered mögött, mert istenemre úgy itt hagylak beneteket, mint Szent Pál az oláhokat. Nem sokra mennétek nélkülem.

– Azt meghiszem – mondta az orvos. – Tamás még csak elverné valahogy az idejét az Otthon Körben, de én bizonyosan utánad szaladnék.

Az anya Tamásra nézett, majd szemrehányó tekintetet vetett az urára. A diák nem szólalt fel. De ebéd után bement anyja szobájába, amelyben a bútorok már megint egy újrarendezett tájat mutattak be; az alacsony, támlátlan selyemszék az ablak mellől eltűnt, egy kis csavart, aranyozott oszlop állt be a helyére, rajta egy női márványfejjel. – Ne küldje el Erzsit, édesanyám! – mondta izgatottan.

– Miért ne küldjem el, fiam? – kérdezte az anya. – Csak nem... – Elpirult, elharapta a szót. Tamás szerencsére nem vette észre, annyira el volt foglalva saját izgalmaival. – Egyrészt, mert ártatlan – mondta.

– Másrészt?

– Kezeskedem róla, édesanyám – mondta Tamás, nagy, lapos arcát s kissé besüllyesztett orrát hitvalló mozdulattal anyja felé fordítva –, kezeskedem róla, hogy ennek az asszonynak még egy hamis gondolat nem fordult meg a fejében. Ez olyan tiszta, mint az arany. Ezúttal nem hágy cserben az emberismeretem.

– Helyes, fiam – mondta az anya. – Másrészt?

– Másrészt, mert azt hihetné – mondta Tamás, irgalmatlan nagy vörös kezét tördelve –, hogy én árultam be, s ezért küldi el. Mert amikor a múltkor az Otthon Körből hazajöttem, egy férfibakancsot láttam a konyhában.

– Hát aztán?

– Azt hihetné, hogy féltékenységből árultam be – mondta Tamás.

Az asszony nagy fekete szemében egy kis lámpás csillant meg. – Mi okod volna féltékenységre? – kérdezte.

– Semmi – mondta Tamás.

Bár nem hazudott, tudta, hogy nem is mond igazat. Anyja szemében a kis lámpás fénye már egész mosolygó, mindentudó arcát bevilágította; s ez a női cinkosság volt az, amit a diák a legkevésbé bírt ki a világon, sarkon fordult, s kiment a szobából. Délután – vasárnap volt, s Erzsinek kimenője – anyja kihívta a cselédszobába. Erzsí nyitva felejtette szekrényét, a kulcs a zárban volt, s anyja a konyhában a délutáni teát főzve észrevette s kinyitotta a szekrényt. Egy ideig habozott, hogy szóljon-e fiának felfedezéséről. Erzsí nő volt, tehát szólt. Gyapjúujjast, hálóinget, monogramos lepedőt hányt ki egymás után a halottsápadt diák elé, zsebkendőt, kesztyűt, párnacihát, még az a fekete gyapjúharisnya is előkerült, melynek eltűntét még a nyáron felpanaszolta. – Dehogy haragszom rá – mondta az anya a szekrény előtt guggolva –, nem is fogjuk feljeleníteni. Neki semmije sincs, nekünk meg négy nagy szekrényünk megrakva ruhával, fehérneművel. Szégyellem magam, fiam, el sem mondhatom, de mit tegyek, muszáj védekeznem. Én az ő helyében, ha életrevalóbb volnék, mint amilyen vagyok, a gazdáimnak még a szemét is kilopnám. Add össze, harminchat éves, és van egy kislánya, akiről apa híján neki magának kell gondoskodnia.

– Harminchat éves? – hebegte a diák.

Az anya titokban elmosolyodott. – Azt hitted, fiatalabb? Mennyire becsülded? Tizenyolcra?

Tamás teljesen meg volt zavarodva. – Huszonöt-huszonhatra.

– Mert jó emberismerő vagy – mondta az anya.

Az összeszedett sokféle holmit a padlón, a nyitott szekrény előtt hagyta, Erzsire bízva, hogy tegyen, ahogy jónak látja, s minthogy időközben a teavíz elforrt, visszament a konyhába, s új vizet tett fel. Tamás elrohant hazulról szellőzködni. Az a fajta ember volt, aki veréseit önmagán bosszulja meg, nem ellenfelein. De mostani viharos sétája alatt olyan ingerültséggel gondolt s érzett anyjára, amilyenel csak az emberi boldogságot szokás megtisztelni, azokat, akik mindig felülmaradnak, bárhol fordul alattuk a golyó, az örök győztesekre, akik még haláluk órájában is mosolyognak. Tamás nem volt irigy természetű, de most sokért nem adta volna, ha megalázhatja anyját. Csak öt percre, csak egy homlokipirulásnyira, s utána rögtön ismét a karjába zárná. De még jóformán el sem képzelte a szégyenkező asszonyt, s máris úgy megfájdult a szíve, hogy azonnal megfordult, s hazaindult. Lelki viaskodásaiból azt a mélyenszántó következtetést vonta le, hogy erősebb az anyjánál: szánakozni tud rajta. Erzsíért is fáj a szíve. Apjáért is. Rubinyiért is. Szerencsétlen volt, mert az emberek gyöngék és boldogtalanok.

Tizenkét napja nem látta Elzát. A lány azzal búcsúzott el tőle, hogy majd felhívja telefonon, ha látni akarja. Ez a szép pillanat még mindig késlekedett. Jóllehet az elmúlt tizenkét nap tartogatott egy-két eseményt a fiatalember számára, melyek egy időre leköthették volna figyelmét, így elsősorban Kiss professzorral, majd anyjával folytatott beszélgetése, nem szólva arról, hogy közben három napot a VI. kerületi kapitányság fogdájában töltött, majd kártyán elvert 20 000 koronát, egész nagyanyai örökségét, ideje tehát dugig be volt töltve, a lány emléke mégsem hagyta el egy árva percre sem, ott kóválygott minden esemény felszíne alatt, mint egy feleletre váró, nyugtalanító kérdés. Miért nem hívja fel? Megneheztelt volna, amiért engedélye nélkül megláto-

gatta? Megunta? Féltékenykedésével bántotta meg? Nem akarja többé látni? Hivatalába nem telefonálhatott, attól Elza eltiltotta. Lakásán kéretlenül még egyszer nem keresheti meg. Vasárnap délutáni hosszú, magányos sétája után, mely alatt lelkében megvívta anyjával szörnyű párviadalát, bosszút állt, s bocsánatot kért, hazatértekor telefonüzenet várta, melyet apja adott át. Egy hölgy kereste. Kicsoda? – Hajól értettem a nevét, valami Kovalovszki Irén – mondta az apja. Ilyen nevű hölgyet nem ismert.

– Nem is vársz semmiféle telefonüzenetet?

Tamás fülig pirult. – De igen.

Apja tapintatosan félrenézett. Három napra rá – mely alatt Tamás mint a mezeten talpával fatöviseken táncolt, újabb telefonhívás jött; ezúttal szerencsére odahaza érte. Elza személyesen telefonált, s másnap délután fél hatra adott találkát egy Nádor utcai cukrászdában. – Sajnálom, hogy vasárnap délután nem találtam otthon – mondta nyugalmas, derűs hangján, mely a telefonkészülékben valamivel mélyebben csengett, mint élőbeszédben. Kovalovszki Ilma... nem Irén, Ilma... egy jó barátjánője a lakásáról hívta fel; szívesen látta volna egy csésze teára. Tamás közelében lakik, ugyancsak a Nagymező utcában. Hármasban lettek volna. – Utána hazakísérhetett volna – mondta Elza.

A diák kissé meglepődött, amikor Elza belépett a Nádor utcai cukrászdába; jóval magasabbnak, széles vállúbbnak, lassúbbnak tetszett, mint amikor két hete utoljára látta a Margit körüti lakás előszobájában, a bokáig érő, borpiros bársonypongyolában. A megszokott szürke vagy drapp kosztümöt ezúttal sötétbarna, angolosan szabott hosszú télikabát váltotta fel; első pillantásra meglátszott rajta, hogy kitűnő férfiszabó varrta. Noha az utcán bokáig ért a sár és a hólé, barna sevrőcipője olyan makulátlan tiszta volt, mintha az egész nagy test legalább egy tenyérnyivel lebegett volna a járda fölött. Tamás álmétkodva nézte.

– El nem tudtam képzelni, miért nem hív fel, Elzike – mondta. – Nagyon hiányzott.

– Tényleg? – kérdezte Elza, derűsen nyugalmas, megbízható tekintetét a diák foltonosan kivörösödött, nagy arcán pihentetve. – Hiányoztam?

– Nagyon – mondta a fiatalember.

– Miért?

– Ha nem tudnám, hogy a kacérságnak nyomát sem lelni magában – mondta Tamás –, akkor rosszulesne ez a kérdése. Miért váratott meg ennyire?

– Hogyhogy? – mondta Elza. – Fél hat után öt perccel érkeztem.

– A telefonhívással!

– Mert előbb nem volt kedvem – mondta Elza.

Tamás hallgatott. A lány derűsen, nyugodt komolysággal nézte. Tamás orrát újra megcsapta a walhallai fenyőerdők sötét illata. – Meg kell szoknia, hogy mindig őszintén megmondom a véleményemet – mondta Elza, fejét egy hirtelen mozdulattal előrevetve s az asztalon nyugvó karját váratlanul az ölébe ejtve, vagy megfordítva, öléből az asztalra emelve; nem lehetett pontosan tudni, melyik az a mozdulat, mely lelkéből kiindulva, mintha egyszerre felkavarta, meggyorsította s felébresztette volna egész szervezetét; Tamás nyomban észrevette, hogy a lány valójában sokkal elevenebb, karcosabb, kisebb s törékenyebb, mint amilyennek öt perccel ezelőtt, a cukrászdába való belépése pillanatában látta. – Épp ezért a lángoló őszinteségéért imádom magát – kiáltotta Tamás elragadtatva.

– Téved, semmi lángolás nincs bennem – mondta Elza kimérten. – Természetem inkább hideg és megfontolt, ha úgy vesszük, s nagyjából mindig tudom, hogy mit aka-

rok. Remélem, van bennem annyi önismeret, hogy meg tudom ítélni, mi jár nekem az élettől, mi nem.

– Maga egy kivételes lény – mondta Tamás egy idő múlva elfogódottan, szinte szó-rakozottan. Az „önismeret” szó egy pillanatra megakasztotta hatalmasan szárnyaló lendületét: sok dolgot adott neki az elmúlt két hét folyamán. – Ha megengedi, egy pillanatra eltérek a tárgytól...

– Milyen tárgytól? – kérdezte Elza.

– Attól, hogy imádom – mondta Tamás, rámosolyogva a lányra, s kék tekintetében annyi ártatlanság volt, s csúnya, nagy, lapos arcában oly megvesztegető férfias báj és lelkesség, hogy Elza egy pillanatra lesütötte szemét. – Szóval, ha megengedi, egy percre eltérek a tárgytól, s egy ide nem tartozó kérdést teszek fel magának. Szabad?

– Tessék – mondta a lány.

– Lehet, hogy tapintatlan kérdés lesz. Akkor ne feleljen rá – mondta Tamás.

A lány derűsen bólintott. – Azt bizza rám!

– Szereti az édesapját? – kérdezte Tamás önkéntelenül lehalkítva hangját.

– Már azt hittem, hogy megint féltékeny – mondta a lány egy idő múlva. – Mert azt meg én nem kedvelem. Ami azt illeti, hogy szeretem-e az apámat... hát mérsékelten...

– Maga is? – kiáltotta Tamás elsápadva.

A cukrászda gyöngén volt megvilágítva, főképp az a rész, melyet a kereskedői udvariasság a szerelmespároknak szánt. – Maga is? – ismételte a fiatalember részvevően, s gyöngéden, végtelen tapintattal megfogta a lány kezét. Ez nem húzta el. A tárgyról nem esett több szó, de Tamás úgy érezte, hogy már csak mellszélességnyire van imádottságától, s csak rövid idő kérdése, hogy beérje. A hátralévő idő a férfias vallomások ideje lesz, a teljes bemutatkozása. De amikor bevezetésnek nagyokat hahotázva elbeszélte Elzának – egy kevés öngúnnal csinósítva ki neveltséges szerepét –, elbeszélte az Otthon Körben esett kalandját, legnagyobb csodálkozására a lány egyszer sem nevette el magát szépen ívelt piros szájával, szürke szeme is mosolytalan maradt. – Mennyit vesztett végeredményben? – kérdezte fenséges tárgyilagossággal.

– Kereken húszezret – mondta a diák. – Mint egy gróf.

– Az egész nagyanyai örökségét?

– Igen – mondta a diák.

– Érdekes ember maga! Mennyi pénze van még a bankban – kérdezte Elza –, hogy ennyi hidegvérrel tudja elviselni ezt a veszteséget?

– Grófi hidegvérrel – mondta a fiatalember. – Egy fillérem nincs már.

– Érdekes – mondta Elza, királynői tekintetét lassan körüljáratva a homályos, szűk helyiségben, mintha zászlaja alá akarná szólítani a cukrászdában összesereglett jobbágyait, hogy védelmezzék meg az elmebaj pártütése ellen. Szerencsére nem gyűlt össze elegendő fegyveres. Ismeretségük óta először történt meg, hogy Elza ajkáról, ha csak egy percre is, eltűnt a derű, a villódzó, illatos szőke haj alatt a fejedelmi homlok befelhősödött. – Csalódtam magában – mondta.

A fiatalembernek elállt a szívverése. – Elzike!

– Éretlenebb, mint amilyennek gondoltam – mondta a lány. Szerencsére a megbolygatott nyugalom csakhamar visszaköltözött arcára, melyről újra a régi, napfényes, rendíthetetlen derű sugárzott szét alacsony környezetére. – S maga családalapításra gondol? – kérdezte, biztató, komoly, meleg tekintetet vetve a fiatalemberre. – Ilyen éretlen fejjel feleségül akar engem venni?

A diáknak elállt a lélegzete meglepetésében. – Feleségül? – dadogta. – Feleségül, Elzike? Erről még nem beszéltünk.

Eszébe jutott, amit édesapja már annyiszor megjövendölt neki: hogy egyszer olyan végzetes ostobaságot fog elkövetni, amelyet soha többé nem tehet jóvá. – Az istenért, Elzike – mondta, s ártatlan kék tekintetét az összenőtt, színtelen szemöldök alól megrettenve szegezte a lányra –, hát ez olyan súlyos bűn volt? Vagy azt akarta volna, hogy elhallgassam maga elől? Arra én képtelen vagyok.

– Még csak az kellett volna! – mondta Elza.

– Mert én magának mindent el akarok mondani magamról – kiáltotta Tamás, nagy, izzadt öklével az asztalra csapva.

– Ráér – mondta a lány. – Nem olyan sietős. Majd mindent elmond idővel. Szóval leittatták?

– Igen – mondta Tamás. – Nem is arra gondoltam, hogy most egyszerre kitergeitem maga előtt minden lelki szennyesemet, mert akkor igazságtalan volnék magammal szemben, mivel talán nem ismeri még eléggé jó tulajdonságaimat sem. Apám szokta mondogatni, hogy attól félt, egyszer valami végzetes, jóvátehetetlen ostobaságot fogok elkövetni, mert...

– Tényleg azt mondja a papája? – kérdezte Elza mosolyogva.

– De miért mondja? – kiáltotta a fiatalember vastag hangján, mely nem annyira terjedelmével, mint izgalmával egyszerre betöltötte az egész cukrászdát. – Halkabban! – mondta Elza. – De miért mondja? – ismételte Tamás halkabban. – Mert gyűlölöm a középszerűséget. Nyomasztó, kicsinyes korban élünk, egy században, mely a kispolgári szorgalom és kapzsiság verejtékétől bűzlik. Nézzen szét, sehol nyomát sem leli az emberi szellem igazi nagyságának, annak az alkotói erőfeszítésnek, mely minden nagy kort jellemzett, a görög hajnalt éppúgy, mint a legsötétebb középkort, annak az elszánt akaratnak a keze nyomát, hogy megváltoztassuk a világot. Mi legföljebb számba venni tudunk, leltározni, hogy a kor nyelvén beszéljek, a bankárok és kereskedők nyelvén. Vegye szemügyre a háború úgynevezett tisztító vérzivatarát: látott már ennél nyomorúságosabbat? Szatócsok ugranak egymás torkának, illetve ugrasztják egymás torkának rosszul fizetett kereskedősegeideiket és alkalmazottaikat. Van ennek a háborúnak eszméje? Tegyük fel: a szabadság? Vagy a hit? Az igazság? Ahogy Thuküdidész mondja: az erős megteszi, amit csak meg tud tenni, a gyöngye meg elszenvedi, amit el kell szenvednie. Tegyük fel, hogy Vilmos császár megnyerte volna a háborút: mit javított volna az a világon, hogy a németek gyarmatokat hódítanak, s meggazdagodnak, az angolok meg elvesztik gyarmataikat, s elszegényednek? A bolt gazdát és cégért cserélt volna, de az eredmény ugyanaz marad, a polcokról továbbra is a középszerűséget és a kicsinyességet árusítják. Miért szeressem én jobban a pocakos németet a pocakos angolnál? Ez a háború a felület tragédiája, nem a mélységé. Az egész korszak olyan lelkiismeretlenül felületes, hogy ki kellene hagyni a történelemkönyvekből. Ha csak tíz emberről tudnék a földön, akik azon törnék a fejüket, hogy miként lehet megvédeni az embert saját maga ellen, azaz eredendő tisztességét, a jó iránti hajlamait gazdaságilag vagy lélektanilag vagy akárhogy felerősíteni és kitenyészteni kártékony ösztönei rovására, mondom, ha csak tíz emberről tudnék, akik ezen a kérdésen gondolkoznának, akkor ki lehetne békülni azzal a gondolattal, hogy a szatócsok és újságírók korában élünk. De nem tudok ilyen tíz emberről.

– Még nem szóltak magának – mondta Elza.

– Még nem. Gúnyolódik, Elzike?

– Isten ments – mondta a lány. – Meglehetősen tetszik, amit mond.

– Van egy feltevés – folytatta a diák égő füllel –, amelyet sajnos még sokáig nem lehet majd tudományosan megalapozni. Huxley T. H. híres tétele szerint azok a testi különbségek, melyek az embert elválasztják a csimpánztól és a gorillától, nem olyan nagyok, mint azok, melyek a gorillát elkülönítik az alacsonyabb rendű majmoktól. Ha ez áll a testre, miért ne állhatna arra is, amit egy általános gyűjtőfogalommal értelemnek, léleknek nevezünk? S ebben az esetben az amorális állatok körén kívül feltételezhetünk egy másfajta, eredeténél fogva erkölcsös hajlamú állatot, melynek egyik korai változata a gorilla, egy későbbi változata az ember volna. De ez a feltevés kötelezettségekkel jár.

– Érdekes – mondta a lány. – Hány éves maga?

– Huszonkettő – mondta a fiatalember. – Elklandoztam. Én szeretem az embereket, Elzike, de nem szeretem XX. századbeli változataikat. Nem szeretem a kicsinyeséget, a szatócsszellemet, az alávaló csalások és hazugságok szennyét. Ezért nem foglalkozom közügyekkel, politikával. Mint már a Modern kávéházban említettem magának, életemet tudományos munkára szántam, melyet az emberi hitványság ugyan szintén kikezdhet, de azért nagyjából mégis módot ad rá, hogy önmagam tisztán tartsam, s egyben megkíméljem magamat a kegyetlenkedések és szenvedések látványától. Állampolgári életemben a mindenkori törvényekhez tartom magam.

– Érdekes – mondta Elza. – Gyalog fogok átmenni a Margit hidon, mert ma még semmit sem mozgottam. Elkísér?

– Vannak, akik rajongónak tartanak – mondta Tamás felháborodottan, kipirult arcra –, de ezek éppúgy tévednek, mint akik azt hiszik, hogy nincs bennem önismeret. Mindössze annyi igaz, hogy a világnak nem minden sértését érdemesítem válaszra, s nem védekezem minden támadása ellen. De egyébként a legszigorúbban reális alapról, a legjózanabbul, tárgyilagos ridegséggel szemlélem az embereket s eseményeket. A módszeres kételkedés a tudományos gondolkodás előfeltétele. Engem be lehet csapni, Elzike, de csak azért, mert engedem magamat.

– Mindig? – kérdezte a lány.

– Mindig – mondta Tamás.

A lány maga elé nézett, mosolygott.

– S tévedni sohasem téved?

A fiatalember a lányra nézett, s ártatlan, buta szemében s fehér fogain újra megcsillant az a megvesztegető, férfiasan nyílt mosoly, amellyel a legtöbb embert le tudta venni a lábáról. – Dehogynem tévedek – mondta nagyot nevetve. – Épp a napokban is. S ne adj’ isten még az is meglehet, hogy magában is tévedek, Elzike.

Elza rávetette sugárzó tekintetét. – Ne mondja!

Tamás leplezetlen imádattal bámult a lány arcába. – Csak egyben nem – mondta. – Abban, hogy imádom.

– Tényleg? – mondta Elza. – Maga ravaszabb, mint amilyennek látszik.

– Hát ebben aztán maga téved – kiáltotta Tamás. – Ravaszságból az istenek egy garas árát sem tettek a bölcsőmbé.

Alighogy kiléptek a cukrászdából, az Arany János utca sarkán szembetalálkoztak Balázsfalvi Boldogh Sándorral, a Pénzügyi Központ igazgatójával, aki szemüvegén át éles, fürkésző tekintettel felmérte Tamást, majd kalaplevéve megállította a fiatal párt. A fiatalember nem tudhatta, hogy ez a találkozás nem véletlen; imádottyja rendezte meg egy szándékosan nyitva felejtett ajtó segítségével, melyen át az igazgató előt-

te való nap meghallhatta, hogy délután fél hatra egy Nádor utcai cukrászdában talál-
kát ad egy Tompa Tamás nevű férfinak. Boldogh már hosszú ideje, több mint egy éve
egy helyben vesztegelt, s a lány azt tartotta, itt az ideje, hogy vagy átugorjon a keríté-
sen, vagy megforduljon; határozott nyilatkozat nélkül nem akarta még tovább elvesz-
tegetni vele az idejét. A mutatós, jó megjelenésű Tamás, bár a kelleténél fiatalabb volt,
alkalmasnak látszott arra, hogy kiugrassa a nyulat a bokorból. Igaz, a nyúl meg a kel-
leténél öregebb volt, ötvenedik éve körül járt, de mindent összevetve mégis kívánato-
sabb fogásnak tetszett egy vagyonos, de kereset nélküli egyetemi diáknál, s a lány tudta,
hogy korosodó férfiak számára nincs hegyesebb ösztöke egy fiatal vetélytársnál. A terv
első tétele bevált, az igazgató pontosan megjelent a csapdában. Hármasban sétáltak el
a Margit hid pesti hídfőjéig, itt a lány elbúcsúzott gavallérjaitól. – El ne felejtse szom-
baton elhozni azt az érdekes könyvet, amelyet ígért – mondta Tamásnak, kezét nyújtva.

– Miféle könyvet? – kérdezte a diák álmélkodva.

– Már elfelejtette?

Tamás egyszerre hallotta meg nevetését, s pillantotta meg karcsú bokáját, mely a
villamos lépcsőjére emelkedett. Elza a peronon nem fordult hátra, rögtön bement a
kocsi belsejébe, nevetésébe s bokájába zárva annak az izgalmas rejtvénynek a megol-
dását, melyet a fiatalembernek feladott. Ez annyira meg volt rökönnyödvé, hogy észre
sem vette, hogy Balázsfalvi Boldogh elbúcsúzott tőle. Nem tudott semmiféle könyvről.
Nem tudott arról, hogy szombaton, azaz harmadnapra találkozni fog Elzával. Másnap
reggel hivatalában felhívta a lányt. – Érdekes, megéreztem, hogy fel fog hívni – mon-
ta ez, s Tamás előtt, a kis asztalkán még a telefonkészülék is rezegni és sugározni kez-
dett csodálatos hangja érintésétől. – Jó is, hogy felhívott, mert holnap dolgom van, s
nem tudok magával találkozni.

– Nem tud találkozni? – hebegte a fiatalember. – Pedig milyen boldog voltam... S
akkor mikor látom?

– Majd én telefonálok – mondta a lány, s letette a kagylót.

A kis asztalkán a telefonkészülék elhomályosodott. De már másnapra újra fényt s
értelmet kapott. – Akar holnap, vasárnap találkozni? – kérdezte a csodálatos hang,
mely mint egy zenei katalizátor soha nem hallott dallamok kibocsátására biztatta a
diák szívét. – Legyen délelőtt tizkor a kapu előtt, talán felmegyünk a Svábhegyre.

– Kettesben?

– Nem hiszem – mondta a hang. – Valószínűleg Ilma is velünk jön, Kovalovszki
Ilma.

– S miféle könyvet hozzak magammal?

– Nem emlékszik?

– Nem – mondta Tamás.

– Maga mamlasz! – A hang nevetett, rögtön utána elhomályosodott a telefonkészülék.

Kovalovszki Ilma nem jött el, tehát a svábhegyi kirándulás is becserélődött egy bu-
dai Duna-parti rövid egyórás sétára, melynek befejezéseképp lenn a rakparton, a felső
sétány alapfalának árnyékába húzódva, szemben a zajló Dunával, melyben az óriás
jégtáblák tompa, kásás koppanásokkal haraptak egymás bokájába, a nagy, szabad, hi-
deg lehű téli ég alatt Tamásnak végre megengedettett, hogy megcsókolja szerelmesét.
A fiatalember szíve leirhatatlan boldogsággal telt meg, bár a tenyere egy kissé megle-
pődött: Elza dereka jóval szélesebb, izmosabb volt, mint amilyenek képelete sugallta.

Egy csodálatos hét következett ezek után, teli meglepetésekkel a fiatalember szá-
mára. Vasárnap abban állapotok meg, hogy legközelebb szerdán találkoznak, de mi-

után Balázsfalvi Boldogh igazgató hétfő délig még mindig nem tette szóvá Elza múlt heti Nádor utcai randevúját a fiatalemberrel, már hétfő délután megszólalt a telefon a Nagymező utcában, s a fiatalember öt órára a Pénzügyi Központ elé rendeltetett. Kedden délelőtt az igazgató hosszasan értekezett szobájában titkárnőjével, délután a Nagymező utcai telefon lemondta a másnapra kitűzött találkát. Csütörtökön Boldogh igazgató egész nap szótlán és mogorva volt, s délután ötkor Tamás – aki egyik ámulatból a másikba esett – sürgős meghívást kapott, hogy legkésőbb egy negyedóra múlva legyen a Fürdő utcai cukrászdában. Három napig mindennap találkozott Elzával, a telefon is naponta felmagasztosult, volt úgy, hogy kétszer is napjában. Vasárnap délelőtt Boldogh igazgató titkárnője kíséretében egy rövid sétára szánta rá magát a budai Duna-parton, Tamás tehát legnagyobb meglepetésére otthon maradt. E hisztérikus napok után csendes hét következett, melynek folyamán a fiatalember legnagyobb megdöbbenésére egyszer sem láthatta szerelmét, aki mérlegkészítés miatt minden nap késő estig el volt foglalva az irodában, s utána túlságosan kimerült volt, hogysen még szerelmi találkára mehetett volna. Hétfőre azonban elkészült a mérleg. A telefon újra megszólalt. – Ötre értem jöhet – közölte a lány.

– Mi az... sóhajtott, Elzike? – kérdezte Tamás.

– Érdekes ember maga – mondta a lány. – Miért sóhajtottam volna?

– Úgy tetszett – mondta Tamás.

Elza estére szokatlanul lágy, borongós hangulatban volt. Újra kimentek a budai Duna-partra. Az idő is puhább, békülékenyebb volt, mint két héttel ezelőtt, első ittlétükkor. A jég zömében már leúszott a Dunán, már csak itt-ott bukdácsolt egy-egy kisebb, szürkén csillámló tábla a rohanó sötét folyó közepén; lent, a rakparton is teljesen elolvadt már a hó, néhol a fal tövében fehérlett még egy-egy halom, mint a tél utolsó, földre heveredett kuvaszai, egy-egy kis kupac, mint egy földre ejtett puha női zseb-kendő. Odaát sárgán vonult a pesti part lámpasora. A Parlamentben néhány ablak ki volt világítva. A hatalmas folyó egy-egy aprócska érthetetlen hullámában olykor megbuktatta magát egy lámpás buzgó fényecskéje, s egy perc múlva, mintha elunta volna, már ki is aludt; a mulandóság gyöngéden vigasztaló bája ülte meg az egész nagy éjszakai tájat. Langyos szél fűjt.

– Szép este van – mondta Tamás a maga közönséges modorában.

Elza a sötét rakparton nem sugárzott olyan érthetően, mint megvilágított helyeken. A hangja is mélyebb volt. – Szép – mondta.

– Lelkesítő – mondta Tamás.

– Az ember csak ilyenkor érzi igazán, hogy milyen elhagyatott – mondta a lány.

– Mi baj van, Elzike? – kérdezte a fiatalember ijedten.

– Maga nem tudja – mondta a lány –, hogy mit tesz az, ha az embernek nincs anyja.

(A regény további fennmaradt része a Holmi 1995. szeptemberi számában olvasható.)